

СЕКЦІЯ 1. ЕКОНОМІЧНІ СИСТЕМИ В ТЕОРЕТИЧНИХ КОНЦЕПЦІЯХ ЕКОНОМІЧНОЇ НАУКИ

Артеменко Людмила, Ціх Галина

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Теорія сталого економічного розвитку є альтернативною парадигми економічного зростання, що ігнорує екологічну небезпеку. Її формування здійснювалося внаслідок поступового усвідомлення суспільством необхідності системної інтеграції компонентів, їх суттєвих відносин і зв'язків, що відображають основний зміст процесів збалансованого соціально-економічного та екологічного розвитку.

Появу терміну «сталий розвиток» (sustainable development) пов'язують з ім'ям прем'єр-міністра Норвегії Гру Харлем Брундланд, яка сформулювала його в звіті «Наше спільне майбутнє», що був опублікований у 1987 р. Міжнародною комісією з навколишнього середовища і розвитку, і визначала його як розвиток, який задовольняє потреби теперішнього часу, проте не ставить під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби [1, с. 626]. З того часу науковий світ запропонував понад 70 визначень змісту цього процесу, окрім того з'явилися нові терміни – «зрівноважений», «стійкий», «екорозвиток» [2]. На думку вітчизняних науковців - це система відносин суспільного виробництва, при якій досягається оптимальне співвідношення між економічним ростом, нормалізацією якісного стану природного середовища, зростанням потреб населення [3, с. 6].

Тобто, така модель передбачає забезпечення функціонування територіальної системи із заданими параметрами в певних умовах, що веде до гармонізації факторів виробництва та підвищення якості життя сучасних і наступних поколінь за умови збереження і поетапного відтворення цілісності навколишнього середовища.

Розрізняють суспільно-соціальний, еколого-економічний і економіко-екологічний підходи до обґрунтування концепції сталого розвитку [4, с.40]. Перший – носить глобальний характер і стосується проблем розвитку людини на основі підпорядкування їй природи та економіки. Другий – визначає первинність екологічної складової, яка і є основною метою, і головним джерелом реалізації сталого розвитку. Третій підхід, маючи на меті вирішення всіх екологічних проблем, джерелом його досягнення вважає економічну складову. Він є найбільш реальним для переходу до моделі сталого економічного розвитку.

Сталий економічний розвиток тісно взаємопов'язаний з проблемою економічного зростання. Він може відбуватися і за умов відсутності економічного зростання, в той же час останнє неможливе без такого розвитку. Тобто, такий процес - більш широке поняття, і включає зростання як найважливішу умову. Проте, на думку Г. Дейлі, економічне зростання може бути «головною причиною екологічної деградації», в чому і міститься протиріччя між економічним зростанням і сталим розвитком [5, с.55]. Перевага стратегії сталого економічного розвитку в тому, що забезпечення зростання, підвищення добробуту населення не передбачає істотного збільшення масштабів використання природних ресурсів і забруднення довкілля, а полягає у дотриманні раціонального балансу між зростаючими потребами і обмеженими ресурсами, необхідними для їх задоволення. Але наявним є протиріччя в самій сутності даних процесів.

З одного боку, економічне зростання спрямоване на збільшення обсягів національного виробництва (ВВП) за рахунок більш ефективного використання природних ресурсів та підвищення продуктивності праці. Тобто, тут домінує економічна складова, разом з тим, сталий розвиток має на меті оптимізацію співвідношення в системі «економіка-природа» та створення умов для виживання людини, тобто домінує соціально-цивілізаційна складова. З іншого – неможливо реалізувати сталість соціальної сфери та підвищити якісні показники життя усіх членів суспільства без стабілізації економіки та стимулювання економічного зростання.

Україна належить до однієї з найбільш екологічно проблемних пострадянських країн, рівень навантаження на природне середовище в 4-5 разів перевищує аналогічні показники розвинутих ринкових держав. За ступенем забруднення й деградації довкілля посідає одне з перших місць у пострадянському суспільстві: при питомій вазі території в 2,7 % викиди шкідливих речовин до атмосфери сягають 18,0 %, щорічне складання відходів – 19,0 % від (у недалекому минулому) загальносоюзних показників [6, с. 27].

Для створення передумов сталого розвитку необхідно глибоке реформування соціально-економічних відносин в країні, що вимагає політичної волі уряду для її реалізації на практиці. Саме з метою впровадження в Україні європейських стандартів життя у січні 2015 року Указом Президента схвалено «Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020», яка передбачає здійснення ряду реформ за такими векторами:

– вектор розвитку – це забезпечення сталого розвитку держави, проведення структурних реформ та, як наслідок, підвищення стандартів життя. Це потребує відновлення макроекономічної стабільності екологічно невиснажливим способом, створення сприятливих умов для ведення господарської діяльності;

– вектор безпеки – це забезпечення гарантій безпеки бізнесу, життя, та здоров'я громадян, доступу до безпечних харчових продуктів та води, захищеності приватної власності, інвестицій, кордонів, впровадження ефективних механізмів протидії корупції;

– вектор відповідальності – це забезпечення гарантій доступу до високоякісної освіти та охорони здоров'я на місцевому рівні.

Отже, основними цілями сталого розвитку в Україні мають стати:

– економічне зростання, що передбачає формування соціально-орієнтованої ринкової економіки, функціонування якої забезпечує реалізацію можливостей і мотивів громадян, гідний рівень якості життя, створює стимули для раціонального споживання матеріальних ресурсів;

– охорона навколишнього природного середовища, що передбачає реалізацію права кожної людини на життя з чистим повітрям, землею, водою; прийняття єдиних соціальних стандартів на основі науково обґрунтованих нормативів бюджетної забезпеченості кожного помешкання з урахуванням регіональних особливостей;

– ефективне (стале) використання природних ресурсів, що припускає створення системи гарантій раціонального використання природних ресурсів на основі дотримання національних інтересів країни та збереження ресурсів для майбутніх поколінь;

– стабілізація чисельності населення, яка полягає у формуванні адекватної державної політики, спрямованої на збільшення тривалості життя, збереження інтелектуального потенціалу країни;

– міжнародне співробітництво, що передбачає активну співпрацю з усіма країнами та міжнародними організаціями з метою раціонального використання екосистем, гарантування безпечного майбутнього.

Викладені основні положення концепції не гарантують швидкого зростання добробуту людей і вимагають напруженої роботи й консолідації зусиль політиків, управлінців, вчених та всього прогресивного населення України. Перехід до сталого розвитку як країни у цілому, так і окремих її регіонів – довготривалий процес і має відбуватися у тісному взаємозв'язку з радикальною структурною й техніко-технологічною перебудовою суспільного виробництва на основі всебічної екологізації базових галузей економіки. Основними інструментами втілення матриці цілей політики стійкості мають бути: - регуляторна база (стратегічні документи, закони, нормативні вимоги); - економічні інструменти (податки, збори і субсидії, штрафи, інвестиції); - добровільні заходи (інформування про зміст, можливості та переваги сталого розвитку, консультації, контроль з боку громадських організацій, ЗМІ).

Список використаних джерел:

1. Майєр Джеральд М. Основні проблеми розвитку економіки: монографія / Майєр Джеральд М., Раух Джемс, Філіпенко Е. – К.: Либідь, 2003. – 688 с.
2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuu.gov.ua/portal/natural/Vodaba/2009_36/index.files/St65_36.htm
3. Природно-ресурсний потенціал сталого розвитку України: монографія / Б.М. Данилишин. – К.: РВПС України, 1999. – 716 с.
4. Фоміна М.В. Сталий економічний розвиток та особливості його реалізації в умовах глобалізації./ М.В. Фоміна // Наук. вісник НЛТУ України. – 2011. – вип. 21.19. – С. 39 – 45.
5. Дейлі Г. Поза зростанням. Економічна теорія сталого розвитку: монографія / Г. Дейлі. – К.: Інтелсфера, 2002. – С. 49-69.
6. Галушкіна Т. П. Теоретико-методологічні засади природо-ресурсного менеджменту в Україні / Т. П. Галушкіна, А. Й. Жемба // Вісник нац. університету водного господарства та природокористування : зб. наук. праць. – Рівне, 2010. – Ч. 2, № 4 (44). – С. 24–34.

Дячун Ольга

Тернопільський національний технічний університет ім. Івана Пулюя

ЕВОЛЮЦІЯ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Економічна система - це сукупність взаємопов'язаних і певним чином упорядкованих елементів економіки.

Людству відомі різні економічні системи, які сформувалися у процесі тривалого історичного розвитку. Їх можна класифікувати за відповідними критеріями. Найпоширенішою в економічній науці є класифікація економічних систем за двома ознаками:

- за формою власності на засоби виробництва;
- за способом управління господарською діяльністю.

На основі цих ознак розрізняють такі типи економічних систем: традиційну, ринкову, командну, змішану.

– Традиційна економічна система панувала в минулому, і зараз деякі її риси властиві слаборозвинутим країнам. Вона характеризується багатокладністю економіки, збереженням натурально-общинних форм господарювання, відсталою технікою, широким застосуванням ручної праці, нерозвинутою інфраструктурою, найпростішими формами організації праці і виробництва, бідністю населення. На соціально-економічні процеси